

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРІОГРАФІЯ МОВОЗНАВСТВА

Глуценко В.

– доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри германської та слов'янської філології Донбаського державного педагогічного університету

УДК 808.3+808.2:801

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОШУКИ С. Б. КРИМСЬКОГО Й СУЧАСНЕ МОВОЗНАВСТВО: ДО ПРОБЛЕМИ СТРУКТУРИ ЛІНГВІСТИЧНОГО МЕТОДУ

Розкрито погляди С. Б. Кримського на науковий метод, його структуру. Дослідник інтерпретував науковий метод як гетерогенний феномен, виділяючи в його складі два різні компоненти: онтологічний та операційний, на відміну від багатьох науковців, що вбачали в методі гомогенне утворення (В. В. Биков, Г. І. Рузавін та ін.). Підхід Кримського видається актуальним для сучасного мовознавства (Б. О. Серебренников, Л. П. Іванова та ін.). За умови включення в структуру лінгвістичного методу мети дослідження у ній може бути виділений телеологічний компонент (В. І. Постовалова, В. А. Глуценко). Ця концепція «знімає» протиріччя, тією або іншою мірою притаманні іншим концепціям лінгвістичного методу. Вона видається перспективною з погляду вивчення одиниць і категорій усіх мовних рівнів.

Ключові слова: науковий метод, лінгвістичний метод, структура, гетерогенний феномен, онтологічний, телеологічний та операційний компоненти.

Глуценко В.

– доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри германської та слов'янської філології Донбаського державного педагогічного університету

МЕТОДОЛОГІЧЕСКІЕ ПОИСКИ С. Б. КРИМСЬКОГО И СОВРЕМЕННОЕ ЯЗЫКОЗНАНИЕ: К ПРОБЛЕМЕ СТРУКТУРЫ ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО МЕТОДА

Раскрыты взгляды С. Б. Крымского на научный метод, его структуру. Исследователь интерпретировал научный метод как гетерогенный феномен, выделяя в его составе два разнородных компонента: онтологический и операциональный, в отличие от многих ученых, усматривавших в методе гомогенное образование (В. В. Быков, Г. И. Рузавин и др.). Подход Крымского представляется актуальным для современного языкознания (Б. А. Серебренников, Л. П. Иванова и др.). При условии включения в структуру лингвистического метода цели исследования в ней может быть выделен телеологический компонент (В. И. Постовалова, В. А. Глуценко). Эта концепция «снимает» противоречия, в той или иной мере свойственные другим концепциям лингвистического метода. Она представляется перспективной с точки зрения изучения единиц и категорий всех языковых уровней.

Ключевые слова: научный метод, лингвистический метод, структура, гетерогенный феномен, онтологический, телеологический и операциональный компоненты.

Glushchenko V.

– Doctor of Science (Linguistics), Professor, Head of the Department of Germanic and Slavonic Linguistics, Donbas State Teachers' Training University

**METHODOLOGICAL RESEARCHES BY S. KRYMSKYJ
AND MODERN LINGUISTICS: ON THE ISSUE OF
THE LINGUISTIC METHOD STRUCTURE**

The article deals with S. Krymskyj's approach to the problem of the scientific method and its structure. The researcher interpreted the scientific method as a heterogeneous phenomenon and distinguished two different components in its structure: ontological and operational, as is not the case with many scientists considering the method as a homogeneous formation (V. Bykov, G. Ruzavin and others). Krymskyj's approach is actual in modern linguistics (B. Serebrennikov, L. Ivanova and others). This conception eliminates contradictions which are somewhat peculiar to other approaches of the linguistic method issue. It appears perspective in reference with the researches of units and categories of all language levels.

Key words: scientific method, linguistic method, structure, heterogeneous phenomenon, ontological, teleological and operational components.

Постановка проблеми. У низці наших публікацій обґрунтовано трикомпонентну (гетерогенну у своїй сутності) концепцію лінгвістичного методу, згідно з якою в його структурі доцільно виділяти онтологічний, телеологічний та операційний компоненти [8, с. 12–13; 7; 30 та ін.]. Ми показали, що широке трактування лінгвістичного методу є перспективним з погляду вивчення одиниць і категорій усіх мовних рівнів. При вузькому трактуванні лінгвістичного методу він ототожнюється з операціями (прийомами, процедурами), тобто виступає як гомогенний феномен; така інтерпретація збіднює поняття лінгвістичного методу; метод певним чином відмежовується від принципів і підходів, які не включаються в його структуру.

З нашого погляду, запропонований підхід дозволяє об'єднати у цілісній концепції методу такі різномірні, але взаємопов'язані феномени, як принципи / підходи, мета дослідження, операції (прийоми, процедури).

Цей підхід до лінгвістичного методу корелює з тими загальнонауковими концепціями, у межах яких науковий метод розглядається як складне структурне утворення гетерогенного характеру. Саме так інтерпретував науковий метод С. Б. Кримський.

Аналіз останніх досліджень. Проте в такому плані погляди С. Б. Кримського ніхто з науковців не аналізував. Винятком є наша невелика праця 2017 р. [9]. У пропонованій статті це питання висвітлюється більш докладно.

Метою нашої праці є характеристика поглядів С. Б. Кримського на науковий метод, його структуру в межах гетерогенної концепції,

установлення внеску вченого в розробку відповідних питань у зв'язку з дослідженнями лінгвістичного методу.

Ця мета конкретизується в таких **завданнях**: 1) розкрити погляди С. Б. Кримського на науковий метод, його структуру (у межах гетерогенної концепції; 2) охарактеризувати трикомпонентну (гетерогенну у своїй сутності) концепцію лінгвістичного методу і встановити типологічний зв'язок цієї концепції з поглядами С. Б. Кримського; 3) розкрити внесок С. Б. Кримського в розробку відповідних питань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Український учений Сергій Борисович Кримський (1930, м. Бахмут – 2010, м. Київ) увійшов в історію науки як видатний філософ, культуролог, яскравий представник Київської філософської школи. С. Б. Кримський приділяв значну увагу загальнонауковій методології, зокрема питанням, пов'язаним зі структурою наукового методу. Концепція українського дослідника видається нам надзвичайно актуальною, у тому числі стосовно лінгвістичного методу.

Так, важко переоцінити твердження С. Б. Кримського про те, що «метод не може бути редукований до чисто інструментального функціонування, до простого знаряддя, але передбачає усвідомлення нормативно апаратних засобів та ціннісних настанов у їх нерозривній єдності» [15, с. 111]. З нашого погляду, ця теза має велике методологічне значення.

С. Б. Кримський визначав науковий метод як «систематизований спосіб досягнення теоретичного чи практичного результату, розв'язання проблем чи одержання нової інформації на основі певних регулятивних принципів пізнання та дії, усвідомлення специфіки досліджуваної предметної галузі і законів функціонування її об'єктів». Науковий метод, з погляду вченого, «окреслює та втілює шлях до істини, напрями ефективної діяльності, що ведуть до реалізації поставлених цілей, задає регулятивні та нормативні настанови пізнавального процесу». Метод «відрізняється від методики та техніки тим, що окрім технічної, процедурної частини включає також їх теоретичне усвідомлення та особливі пізнавальні принципи», він «знаходиться в єдності з певною теорією чи теоріями» [16, с. 373].

У структурі методу С. Б. Кримський виділяв дві частини. Це, по-перше, «конструктивна частина методу» («ціннісні настанови»). Сюди входять принципи методологічного аналізу, зразки та антизразки («ідоли») їх предметного втілення, а також умови застосування методу (його можливості, сфера й обмеження застосування). По-друге, це «алгоритмічно-процедурна частина методу» («апаратні засоби», «технічний аспект», «методологічна техніка»). У цю частину автор уключав «стандартні правила», «процедури», «алгоритмічні рецепти (способи дії)», «нормативи» та «вимоги» [15, с. 111–114].

Отже, с. Б. Кримський дотримувався широкого трактування наукового методу, інтерпретуючи його як гетерогенний феномен.

Проблема наукових методів є однією з найважливіших і водночас недостатньо розроблених у наукознавстві та в конкретних науках. Є суттєві суперечності й значні відмінності в дефініціях і трактуваннях методу, у класифікаціях методів.

Це повною мірою стосується мовознавства. О. О. Селіванова цілком обґрунтовано підкреслює «невпорядкованість методологічного інструментарію лінгвістики, відсутність його глибокого аналізу й опису» [24, с. 48]. Ця обставина, як зазначає А. С. Зеленько, призводить до того, що в навчальних посібниках для вищої школи наводяться необґрунтовані класифікації методів (і, додамо, саме поняття методу подається дуже суперечливо), до «безпідставного релятивізму у визначенні методів» у кандидатських дисертаціях [11, с. 7].

Якщо «порівняння розвинених теорій методу в повному обсязі має скласти предмет досліджень особливого роду – теорії лінгвістичних методів» [29, с. 6] (а це, безперечно, так), слід констатувати, що теорія лінгвістичних методів до нашого часу знаходиться в стадії становлення.

Безперечно, звернення до проблеми наукового методу, зокрема лінгвістичного, до питання про структуру методу є надзвичайно актуальним і в теоретичному, і в прикладному аспектах.

Термін *метод* уживається в наукознавстві в різних значеннях – у широкому (як спосіб, знаряддя й засіб пізнання) та вузькому (як сукупність прийомів, процедур і операцій дослідження).

Наукознавці другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. найчастіше трактують метод у вузькому смислі, розглядаючи його як сукупність прийомів, що використовуються в дослідженні. Так, з погляду В. В. Бикова, метод виступає як «схема упорядкованих послідовностей операцій» [6, с. 87–88], в інтерпретації Г. І. Рузавіна – як «певна систематична процедура» [22, с. 11].

Отже, у межах вузького трактування науковий метод виступає як сукупність прийомів, процедур і операцій, тобто як гомогенний феномен.

Так само й термін *лінгвістичний метод* уживають у різних значеннях. О. О. Селіванова інтерпретує лінгвістичний метод, по-перше, як «спосіб організації пізнавальної й дослідницької діяльності з метою вивчення явищ і закономірностей мови як об'єкта лінгвістики», по-друге, як «систему процедур аналізу мовних явищ та / або перевірки отриманих результатів» [25, с. 339]. Перше з цих значень є широким, друге – вузьким.

Найчастіше лінгвістичний метод трактують у вузькому смислі.

Так, з погляду О. С. Ахманової, лінгвістичний метод доцільно розглядати як «сукупність прийомів, що використовуються в дослідженні мови» [1, с. 232].

Цей підхід відбився в поширеній класифікації методів. Поділяючи наукові методи на філософські, загальнонаукові, частковонаукові та спеціальні, наукознавці серед загальнонаукових методів виділяють спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент (методи емпіричного дослідження), абстрагування, аналіз і синтез, індукцію і

дедукцію, моделювання (методи, що використовуються на емпіричному й теоретичному рівнях), ідеалізацію, формалізацію, аксіоматичний і гіпотетичний методи (методи теоретичного дослідження) [22, с. 53–161, 227–232]. Отже, у межах цієї класифікації метод ототожнюється з операцією (прийомом, процедурою).

Зазначена класифікація набула значного поширення й у працях, присвячених методам лінгвістичних досліджень. Так, О. О. Селіванова поділяє методи лінгвістичних досліджень на загальні та лінгвістичні. До загальних дослідницьких відносить спостереження, індукцію і дедукцію, гіпотезу, аналіз і синтез, таксономію, порівняння, формалізацію, ідеалізацію, експеримент, фальсифікацію, моделювання [25, с. 339; 24, с. 49–51].

Однак ці феномени є операційними елементами (операціями, прийомами чи процедурами); інтерпретація їх як методів є очевидним спрощенням. Так, моделювання може використовуватися як прийом у різних методах, зокрема в порівняльно-історичному. Якщо вважати моделювання методом, треба визнати, що воно в одних випадках виступає як метод, а в інших як прийом. У зв'язку з цим заслуговує на увагу теза О. О. Селіванової про те, що «прийом може мати статус методу залежно від забезпечення ним конкретного результату дослідження» [24, с. 49]. Можливо, авторка саме це мала на увазі, вказуючи при описі порівняльно-історичного методу, з одного боку, на «методику лінгвогеографії», з іншого, на «лінгвогеографічний метод» [там же, с. 53–54] (отже, один метод уживається в складі іншого).

Суперечливість такого підходу видається очевидною. На нашу думку, він призводить до «розмивання» поняття методу.

Отже, зазначені операційні елементи (спостереження та ін.), які, безперечно, входять у структуру різних методів, вважати власне науковими методами недоцільно. Є всі підстави розглядати їх як наукові прийоми. Характерно, що М. П. Кочерган інтерпретує індукцію і дедукцію, аналіз і синтез та гіпотезу як «вихідні прийоми наукового аналізу мовного матеріалу» [14, с. 209–211].

З нашого погляду, ототожнення методу з операціями (прийомами, процедурами) збіднює поняття лінгвістичного методу; метод певним чином відмежовується від принципів і підходів, які не включаються в його структуру.

Поряд із тенденцією ототожнювати методи з операціями (прийомами, процедурами) у наукознавстві спостерігається протилежна тенденція – відривати операції (прийоми, процедури) від методів, розглядати операційні елементи окремо, як самостійний феномен. При цьому між методом і прийомами постулюється тісний зв'язок, але саме зв'язок різних феноменів, а не частин одного феномена. Ця тенденція відбилася, зокрема, у вживанні словосполучення «прийоми та методи», наприклад у монографії Ю. С. Степанова [29, с. 14]. З нашого погляду, це, так само як і ототожнення методу з прийомами (процедурами,

операціями), збіднює поняття методу. Операційні елементи мають бути включені в структуру методу як його складова частина.

У широкому смислі науковий, у тому числі лінгвістичний метод розглядають як шлях пізнання, його вид і спосіб, знаряддя й засіб. Таке трактування є класичним: його витoki можна знайти вже в Аристотеля, на нього орієнтувався й Г. Гегель.

Перспективним видається тлумачення лінгвістичного методу як складної логічної одиниці з певною структурою [26, с. 258].

За визначенням Б. О. Серебренникова, науковий метод узагалі та лінгвістичний метод зокрема – це «певний підхід до досліджуваного явища, певний комплекс тверджень, наукових і чисто технічних прийомів, застосування яких дає можливість вивчити певне явище», тому «метод завжди є системою» [там же]; специфіка методу визначається об'єктом дослідження та його метою [там же, с. 259].

Узагальнивши цю концепцію, Л. П. Іванова зазначила, що у структурі методу можна виділити два основні компоненти: «теоретичне обґрунтування певного підходу до аналізу мовних і мовленнєвих фактів» і «методику дослідження, що з нього випливає» [12, с. 231].

Погоджуючись з Л. П. Івановою в цілому, ми хотіли б відзначити, що, беручи до уваги роль конструктивістських моментів у науковому пізнанні, поняття методу слід пов'язувати з поняттям мети.

За умови включення в структуру методу мети дослідження в ній може бути виділений телеологічний компонент.

На нашу думку, лінгвістичний метод доцільно розглядати як одиницю, що включає в себе три різні компоненти: онтологічний, операційний і телеологічний.

Це твердження, висунуте В. І. Постоваловою [21, с. 24], було розвинене й обґрунтоване в наших публікаціях [8, с. 12–13; 7; 30 та ін.].

При такому підході комплекс наукових прийомів (процедур, операцій) та методика їх застосування становлять лише один з компонентів методу операційний.

Охарактеризуємо онтологічний компонент методу. Онтологія виступає в ролі засобу, за допомогою якого дослідник сприймає світ як деяку певним чином розчленовану цілісність, подану йому в системі філософських категорій. «Підсистема» онтології ніби замикає пізнавальний рух: вона є й логічно першим кроком, задаючи категоріальне бачення об'єкта дослідження, і логічно останнім, включаючи в себе отримані результати [27, с. 26–27]. З цього випливає, що як належність онтологічного компонента наукового методу доцільно розглядати такі засоби пізнання, як принцип і підхід.

Науковий принцип є найважливішим методологічним засобом, основою пізнання, теоретико-методологічною основою методу. У ролі принципів виступають глобальні твердження з широким радіусом дії, що мають стратегічне значення [21, с. 102]. Іноді принцип розглядають як вихідний пункт дослідження або як його кінцевий результат. Проте така інтерпретація недооцінює значення принципу як засобу пізнання.

Безумовно, правомірним є твердження про те, що принципи виступають як вихідні, проміжні та кінцеві теоретичні узагальнення [27, с. 25–26].

Науковий підхід, тісно пов'язаний із принципом, трактують як методологічну орієнтацію дослідження, як позицію, з якої розглядають об'єкт вивчення, тобто як поняття, що керує загальною стратегією дослідження [3, с. 74]. Підхід визначає напрям дослідження [20, с. 24; 4, с. 59], проте він, на відміну від принципу, не є безпосереднім знаряддям пізнання [20, с. 24]; підхід відбивається в принципах, прийомах і процедурах певного методу [4, с. 60].

Як бачимо, онтологічний компонент у викладеній концепції корелює з «конструктивною частиною методу» («ціннісними настановами») в С. Б. Кримського. Проте, як ми відзначали вище, у «конструктивну частину» С. Б. Кримський уключав, поряд з принципами методологічного аналізу, зразки та антизразки («ідоли») їх предметного втілення, а також умови застосування методу (його можливості, сферу й обмеження в застосуванні). Отже, за змістом «конструктивна частина методу» ширша, ніж онтологічний компонент у запропонованій нами інтерпретації. Звідси з'являється можливість розширити зміст онтологічного компонента лінгвістичного методу.

Ми показали, що лінгвістичний метод доцільно розглядати як гетерогенну одиницю, яка включає в себе онтологічний, операційний і телеологічний компоненти.

Як приклад розглянемо структуру порівняльно-історичного методу. У його онтологічний компонент входить низка принципів і підходів. Провідним для цього методу є принцип історизму. Проте це не єдиний принцип у структурі онтологічного компонента порівняльно-історичного методу. Проведена нами історико-наукова реконструкція показала, що в працях порівняльно-історичного спрямування значну роль відіграють також принципи причиновості, системності та загального зв'язку явищ [8]. У науковій літературі принципи історизму, причиновості, системності, загального зв'язку явищ розглядають як «загальнофілософські» [20, с. 80] і як принципи лінгвогенетичних досліджень взагалі [10, с. 29–44]. Зокрема, вони є принципами порівняльно-історичного дослідження, що входять в онтологічний компонент порівняльно-історичного методу [8, с. 15–22]. Зазначеним принципам відповідають певні підходи (історичний, причиновий, системний).

Важливим є питання про взаємозв'язок принципів історизму, причиновості та системності в порівняльно-історичних дослідженнях. Розглядаючи принципи системності та історизму, В. І. Постовалова відзначає, що дуже часто ці принципи інтерпретують як незалежні; у цьому випадку питання про їхню сумісність у межах тієї або іншої теоретичної концепції є дискусійним. Цей підхід допускає такі трактування: 1) обидва принципи виключають один одного; 2) обидва принципи обов'язково виступають як супутні; 3) обидва принципи не виключають один одного [21, с. 63–64]. Сама В. І. Постовалова вважає принцип історизму одним з різновидів принципу системності, якщо

розглядати систему як сукупність її функціонально-генетичних станів [там же, с. 63]. Подібний погляд представлено й у праці І. В. Бойченка та В. І. Куценка [5, с. 19].

У філософії досить поширеним є пояснення взаємозв'язку принципів історизму, причиновості та системності шляхом звернення до принципу загального зв'язку явищ. Так, Я. Ф. Аскін констатує взаємозв'язок принципів детермінізму та загального зв'язку явищ [1, с. 14]. О. Г. Спіркін вважає, що принцип загального зв'язку явищ існує в причиновому та системному вияві [28, с. 87].

Подібний підхід відбився й у мовознавстві. На думку В. М. Русанівського, конкретизацією та виявом принципу загального зв'язку явищ є принцип причиновості [23, с. 3], з погляду О. С. Мельничука принципи причиновості та системності [18, с. 19–20], а в концепції В. К. Журавльова – принципи історизму, причиновості й системності [10, с. 39–40].

Операційний компонент порівняльно-історичного методу включає низку прийомів і процедур. За Г. А. Климовим, це 1) прийом генетичного ототожнення фактів, 2) процедура лінгвістичної реконструкції, 3) прийоми хронологізації та локалізації мовних явищ і їхніх системно пов'язаних сукупностей [13, с. 84]. Найбільш суттєвою частиною операційного компонента порівняльно-історичного методу є процедура лінгвістичної реконструкції [17, с. 202].

Телеологічний компонент порівняльно-історичного методу становить його мета. У сучасній компаративістиці її трактують достатньо широко: це відтворення моделей прамовних станів сімей і груп споріднених мов, їх подальшого розвитку та членування на самостійні мови, а також створення порівняльно-історичних описів споріднених мов [19, с. 485].

Проте, з нашого погляду, порівняльно-історичні дослідження спрямовані не тільки на висвітлення конкретних фактів з історії тих або інших мов, тобто мають виключно фактологічний характер. Конкретні мовні факти можна усвідомлювати як вияв загальних закономірностей у «підсистемі» онтології, а мету дослідження – як розкриття історичних, причинових, системних зв'язків фактів мови, тобто як реалізацію принципу загального зв'язку явищ на конкретному історико-мовному матеріалі [8, с. 14–15]. Саме так, з методологічних позицій, трактували мету порівняльно-історичного дослідження вчені Харківської та Московської лінгвістичних шкіл [там же, с. 99, 175].

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у поглибленому вивченні студій С. Б. Кримського з методології науки та теорії пізнання у контексті взаємозв'язку з лінгвістичною методологією.

Література

1. Аскін Я. Ф. Философский детерминизм. Саратов: Изд-во Саратовск. ун-та, 1974. 68 с.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Москва: Сов. энциклопедия, 1966. 608 с.

3. Блауберг И. В., Юдин Э. Г. Становление и сущность системного подхода. Москва: Наука, 1973. 270 с.
4. Бойченко И. В. Проблема метода в категориальном аппарате исторического материализма. *Социальное познание: принципы, формы, функции*: сб. науч. трудов / отв. ред. В. И. Куценко, И. В. Бойченко. Київ: Наук. думка, 1989. С. 56–78.
5. Бойченко И. В., Куценко В. И. Значение исторического материализма для обоснования принципов социально-научного познания. *Социальное познание: принципы, формы, функции*: сб. науч. трудов / отв. ред. В. И. Куценко, И. В. Бойченко. Київ: Наук. думка, 1989. С. 8–26.
6. Быков В. В. Методы науки. Москва: Наука, 1974. 215 с.
7. Глуценко В. А. Лінгвістичний метод і його структура. *Мовознавство*. 2010. № 6. С. 32–44.
8. Глуценко В. А. Принципи порівняльно-історичного дослідження в українському і російському мовознавстві (70-і рр. XIX ст. – 20-і рр. XX ст.) / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; відп. ред. О. Б. Ткаченко. Донецьк, 1998. 222 с.
9. Глуценко В. А. Структура наукового методу в концепції С. Б. Кримського. *Актуальні проблеми лінгвістичної методології та історіографії як найважливіших галузей науки про мову*: матеріали науково-практичної Інтернет-конференції. Слов'янськ: ДДПУ, 2017. С. 18–23.
10. Журавлев В. К. Диахроническая фонология. Москва: Наука, 1986. 232 с.
11. Зеленько А. С. Методи й аспекти дослідження мови. *Вісник Луганськ. держ. пед. ун-ту*. 1999. № 5. С. 7–14.
12. Иванова Л. П. Курс лекций по общему языкознанию: научное пособие. Киев: Освита України, 2006. 312 с.
13. Климов Г. А. Основы лингвистической компаративистики / отв. ред. Н. З. Гаджиева. Москва: Наука, 1990. 168 с.
14. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник для студентів філол. спеціальностей вищих закладів освіти. Київ: Академія, 1999. 288 с.
15. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. Київ: ПАРАПАН, 2003. 240 с.
16. Кримський С. Метод. *Філософський енциклопедичний словник* / гол. ред. В. І. Шинкарук / Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. Київ, 2002. С. 373.
17. Макаев Э. А. Общая теория сравнительного языкознания. Москва: Наука, 1977. 205 с.
18. Мельничук А. С. Понятие системы и структуры языка в свете диалектического материализма. *Вопросы языкознания*. 1970. № 1. С. 19–32.
19. Нерознак В. П. Сравнительно-исторический метод. *Лингвистический энциклопедический словарь* / гл. ред. В. Н. Ярцева. Москва: Сов. энциклопедия, 1990. С. 485–486.
20. Подкорытов Г. А. О природе научного метода. Ленинград: Изд-во Ленинградск. ун-та, 1988. 224 с.
21. Постовалова В. И. Историческая фонология и ее основания. Опыт логико-методологического анализа. Москва: Наука, 1978. 203 с.
22. Рузавин Г. И. Методы научного исследования. Москва: Мысль, 1974. 237 с.
23. Русанівський В. М. Марксистсько-ленінська методологія вивчення лінгвістичних об'єктів. *Мовознавство*. 1980. № 6. С. 3–11.

24. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика. Напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.

25. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.

26. Серебренников Б. А. Проблема взаимоотношения общей методологии, лингвистической науки и частных методов лингвистического исследования. *Общее языкознание. Методы лингвистических исследований* / отв. ред. Б. А. Серебренников. Москва: Наука, 1973. С. 257–313.

27. Снесар В. И. Место принципов в системе научного знания. *Анализ системы научного знания* / под ред. Я. Ф. Аскина, Т. К. Никольской, Б. И. Мокина. Саратов: Изд-во Саратовск. ун-та, 1976. С. 24–27.

28. Спиркин А. Г. Основы философии: учеб. пособие для вузов. Москва: Политиздат, 1988. 592 с.

29. Степанов Ю. С. Методы и принципы современной лингвистики. Москва: Наука, 1975. 311 с.

30. Glushchenko V. Method Structure in Russian and Ukrainian Linguistic Tradition. *Collected Articles of the 3rd International Linguistics Conference (Taganrog, Russia)* / edited by G. T. Polenova and T. G. Klikushina. Newcastle upon Tyne, 2014. P. 293–300.

Рябініна І.

– кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету

Усова А.

– магістрантка I курсу українського відділення філологічного факультету Донбаського державного педагогічного університету
УДК 811.161.2'0 + 811.161.1'0

ДЖЕРЕЛА ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ У СТУДІЯХ Б. О. ЛАРИНА

Б. О. Ларін зробив вагомий внесок у розв'язання проблеми джерел вивчення історії східнослов'янських мов. Як і інші компаративісти початку ХХ ст., Ларін використовував різноманітні джерела. Було розпочато розробку прийомів опрацювання давніх писемних пам'яток і сучасних говорів. Ларіну належить заслуга формулювання комплексу методичних правил, згідно з якими здійснюється критичний аналіз мови писемних пам'яток. У працях Ларіна було започатковано диференційований підхід до жанрів пам'яток.

Ключові слова: джерела вивчення історії східнослов'янських мов, давні писемні пам'ятки, сучасні говори.

Рябинина І.

– кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського
язика и літератури Донбасского государственного
педагогического университета

Усова А.

– магістрантка I курсу українського відділення
філологічного факультету Донбасского государственного
педагогического университета

ИСТОЧНИКИ ИЗУЧЕНИЯ ИСТОРИИ ВОСТОЧНОСЛАВЯНСКИХ ЯЗЫКОВ В СТУДИЯХ Б. А. ЛАРИНА